

ВІДГУК
офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Татар Марини Сергіївни

на дисертацію Місяйла Василя Михайловича на тему:
«Державна економічна політика формування та розвитку ринку
консалтингових послуг», подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дослідження

У сучасних умовах воєнного стану, масштабних структурних трансформацій економіки та необхідності повоєнного відновлення України державна економічна політика формування та розвитку ринку консалтингових послуг набуває особливого значення для підвищення адаптивності суб'єктів господарювання, зміцнення їх конкурентоспроможності та забезпечення стійкого розвитку національної економіки. Ринок консалтингових послуг виступає важливою складовою сучасної економічної системи, забезпечуючи підприємства, органи державної влади та інші суб'єкти професійною інформаційно-аналітичною, управлінською та експертною підтримкою. Водночас його розвиток відбувається під впливом низки системних викликів, серед яких воєнні ризики, нестабільність економічного середовища, скорочення ділової активності, дефіцит фінансових і кадрових ресурсів, цифрова трансформація та необхідність адаптації до європейських стандартів функціонування ринку послуг.

Незважаючи на поступове розширення спектра консалтингових послуг і зростання потреби бізнесу в професійному супроводі управлінських, фінансових, інвестиційних, цифрових та організаційних процесів, вітчизняний ринок консалтингу характеризується низкою структурних дисбалансів. Зокрема, зростання попиту на окремі види експертної підтримки супроводжується нерівномірністю регіонального розвитку ринку, обмеженим доступом суб'єктів малого та середнього підприємництва до якісних консалтингових послуг, недостатньою інституційною та державною підтримкою, фрагментарністю механізмів регулювання та переважанням ситуативного реагування на проблеми над системним формуванням умов для розвитку галузі. За таких обставин традиційні підходи до державного регулювання виявляються недостатньо ефективними, що актуалізує необхідність формування цілісної державної

економічної політики, орієнтованої на комплексний розвиток ринку консалтингових послуг, поєднання регуляторних, інституційних, фінансово-економічних та інформаційних інструментів, а також упровадження адаптивного й ризик-орієнтованого підходу до державного управління його розвитком.

Дисертаційна робота Місяйла В. М. присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних засад та стратегічних напрямів державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг. Актуальність теми не викликає сумнівів і повністю відповідає пріоритетам державної політики у сфері економічного розвитку та повоєнного відновлення.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконувалася в межах науково-дослідної діяльності ВНЗ «Національна академія управління» відповідно до теми науково-дослідної роботи «Цифровізація соціально-економічних систем: сучасний стан та перспективи розвитку» (державний реєстраційний номер 0122U202056), в межах якої автором сформовано науково-методичні положення цифрової трансформації державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг, що містить зміст, інструменти, суб'єкти реалізації та очікуваний економічний результат передбачений в запропонованому адаптивному механізмі державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг.

Результати дослідження також узгоджуються з пріоритетними напрямами державної економічної політики України у сфері забезпечення економічних відносин, що виникають у процесі формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні, цифрової трансформації бізнес-процесів та європейської інтеграції до ринку.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна

Наукові положення, висновки та рекомендації, отримані за результатами дослідження, є достатньо обґрунтованими, достовірними та характеризуються високим рівнем наукової новизни.

Дисертаційна робота вирізняється чіткою структурно-логічною побудовою, що забезпечує повну відповідність наукових результатів та положень, винесених на захист, поставленій меті й конкретизованим завданням дослідження. Здобувач

послідовно реалізував усі поставлені завдання, що дозволило отримати цілісну та завершену наукову роботу.

Здобувач проаналізував достатню кількість літератури (127 найменувань), яка включає нормативно-правові акти України, офіційні звіти Державної служби статистики та міжнародних організацій, матеріали провідних консалтингових компаній, а також фундаментальні та прикладні праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань стратегічного управління та економіки.

Важливо відзначити, що результати дослідження та авторські рекомендації пройшли успішну практичну апробацію, підтверджену відповідними довідками про впровадження, зокрема в Державному науково-дослідному інституті інформатизації та моделювання економіки та ВНЗ «Національна академія управління», що засвідчує високий рівень обґрунтованості, достовірності та практичної спрямованості отриманих наукових висновків і пропозицій.

Наукова новизна роботи полягає в розробленні низки концептуальних і методичних положень, які раніше не були предметом системного дослідження в контексті консалтингових послуг, зокрема, архітектури механізму державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових, теоретико-методичного підходу до оцінювання економічної цінності консалтингових послуг, науково-методичного підходу до оцінювання інформаційної визначеності ринку консалтингових послуг, теоретичних положень щодо організації інформаційного забезпечення державної економічної політики розвитку ринку консалтингових послуг, теоретичних положень щодо систематизації консалтингових послуг у частині виокремлення додаткового комплексного виду – консалтингового супроводу релокації та адаптації бізнесу, аналітичного підходу до дослідження структурно-динамічних змін ринку консалтингових послуг, напрямів адаптації зарубіжного досвіду державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг до умов України.

Отримані результати суттєво розширюють теоретичне розуміння та практичний інструментарій державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в умовах сучасних викликів.

Наукова новизна положень, висновків та пропозицій дисертаційної роботи

Основні положення і результати дослідження оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: XIX Міжнародна наукова Інтернет-конференції «Національна безпека

у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» (м. Київ, 22–23 лютого 2024 року), XXII Міжнародна наукова Інтернет-конференції «Національна безпека у фокусі викликів глобалізаційних процесів в економіці» (м. Київ, Україна, 29–30 грудня 2024 року), 2nd International Scientific Conference for Doctoral Students & Young Researchers «IDEA 2026 International Doctoral Economics Assembly» (Kosice, Slovakia, June 10–11, 2026) та інших фахових заходах.

Найбільш вагомими результатами, що характеризуються новизною та розкривають глибину, складність, масштабність, повноту та сутність наукового дослідження, є наступні положення, трактування та ідеї:

удосконалено:

архітектуру механізму державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг, яка на відміну від існуючих підходів, передбачає інтеграцію інституційної, економічної, інформаційної та цифрової надбудов як взаємопов'язаних структурно-функціональних складових механізму, упорядкування економічної взаємодії між органами державної влади, консалтинговими компаніями, суб'єктами підприємництва і громадськими інституціями та включення інструментів цифрового моніторингу, прогнозування і коригування заходів державної економічної політики відповідно до змін ринкового середовища, що забезпечує системне узгодження інтересів учасників ринку, зменшення інформаційної асиметрії та підвищення адаптивності державної економічної політики до змін ринкового середовища;

теоретико-методичний підхід до оцінювання економічної цінності консалтингових послуг, який, на відміну від підходів, орієнтованих переважно на окреме визначення фінансового результату, задоволеності замовника або сприйнятої якості послуги, передбачає послідовне оцінювання потенціалу створення цінності за інтелектуально-аналітичною, цифрово-технологічною та індивідуалізаційно-адаптивною складовими, рівня фактичного впровадження консультаційних рекомендацій, отриманих економічних і нефінансових результатів та співвідношення одержаних вигід із сукупними витратами на придбання і впровадження консалтингової послуги, що дає змогу розмежувати потенційну та реалізовану економічну цінність консалтингу для суб'єкта підприємництва;

науково-методичний підхід до оцінювання інформаційної визначеності ринку консалтингових послуг, який, на відміну від описового встановлення окремих інформаційних обмежень, передбачає формалізоване оцінювання рівня

охоплення основних параметрів ринку офіційною статистичною інформацією та визначення оберненого коефіцієнта інформаційної невизначеності, що дає змогу кількісно ідентифікувати «сліпі зони» ринку й обґрунтувати пріоритетні напрями вдосконалення його статистичного, інформаційного та цифрового забезпечення;

набули подальшого розвитку:

теоретичні положення щодо організації інформаційного забезпечення державної економічної політики розвитку ринку консалтингових послуг шляхом обґрунтування інтеграції в єдиному інформаційно-цифровому середовищі розрізнених відомостей про нормативно-правові зміни, програми державної підтримки, фінансові інструменти, професійні стандарти, можливості міжнародного співробітництва та попит на консалтингові послуги, що створює передумови для зменшення інформаційної асиметрії, скорочення транзакційних витрат пошуку й отримання інформації та поліпшення координації економічної взаємодії між учасниками ринку;

теоретичні положення щодо систематизації консалтингових послуг у частині виокремлення додаткового комплексного виду – консалтингового супроводу релокації та адаптації бізнесу, який охоплює оцінювання доцільності релокації, вибір нової локації, юридичне і податкове консультування, логістичний супровід та організацію переміщення виробничих потужностей на етапах переміщення і відновлення діяльності суб'єкта підприємництва, що дає змогу врахувати особливості функціонування бізнесу в умовах воєнного стану;

аналітичний підхід до дослідження структурно-динамічних змін ринку консалтингових послуг, який передбачає взаємопов'язане оцінювання динаміки світового й національного ринків, структури попиту, макроекономічних умов та сегментних диспропорцій, що дало змогу виявити відмінності між структурою вітчизняного та європейського ринків консалтингових послуг і сформувати аналітичне підґрунтя для обґрунтування напрямів державної економічної політики його розвитку;

напрями адаптації зарубіжного досвіду державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг до умов України шляхом систематизації відповідних інструментів за критеріями інституційної сумісності, нормативно-правової придатності, ресурсної здійсненності, відповідності потребам суб'єктів підприємництва та можливості застосування в умовах воєнного і післявоєнного відновлення, що дало змогу визначити доцільні форми державної підтримки,

інформаційного забезпечення, професійної стандартизації та стимулювання попиту на консалтингові послуги.

Обґрунтовані у дисертації наукові положення, висновки і рекомендації вирішують конкретизовані завдання дослідження, доводять його завершеність та свідчать про досягнення поставленої мети.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Дисертаційна робота є комплексним дослідженням, присвяченим теоретико-методичним засадам, механізмам та інструментам формування і реалізації державної економічної політики розвитку ринку консалтингових послуг.

У *першому розділі* «Теоретико-методичні засади державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» автором висвітлено історичні аспекти розвитку, економічного змісту та структури консалтингових послуг; проаналізовано проблеми, особливості і чинники формування ринку консалтингових послуг, розкрито механізм державної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг.

У *другому розділі* «Аналіз і оцінювання стану формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» здійснено аналіз та оцінювання стану формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні. Узагальнено адаптивний механізм державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг, а також виявлено основні тенденції та закономірності розвитку консалтингових послуг в Україні.

У *третьому розділі* «Стратегічні напрями удосконалення державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні» визначено стратегічні напрями удосконалення державної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні, запропоновано засади активізації державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг та напрями її удосконалення, визначено можливості адаптації зарубіжного досвіду державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг до умов вітчизняної економіки.

Дисертаційна робота є завершеною, логічно структурованою науковою працею, в якій послідовно розв'язані всі поставлені завдання, досягнуто мету дослідження та отримано наукові результати, що мають теоретичне і практичне значення.

Наукова цінність дисертаційної роботи полягає в інноваційному вирішенні важливої наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методичних засад та стратегічних напрямів державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг. Дослідження дозволило виявити та обґрунтувати нові теоретичні й методологічні засади, а також розробити практичні рекомендації, що сприяють активізації державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг.

Повнота викладення положень дисертації в опублікованих працях

За результатами дослідження опубліковано 6 наукових праць, з них 3 одноособові статті у фахових наукових виданнях України та 3 тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Усі публікації одноосібні.

Характер видань і зміст наукових праць відповідають діючим вимогам Міністерства освіти і науки України щодо оприлюднення основних результатів дисертацій.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

Аналіз дисертаційної роботи та наукових публікацій здобувача дає підстави констатувати відсутність фактів порушення здобувачем академічної доброчесності. Дисертація містить коректні посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень та відомостей інших авторів.

Робота відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права та відображає прагнення автора надати достовірну інформацію про результати власної наукової діяльності, використані методики досліджень та джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи

Варто зауважити, що в дисертаційній роботі є певні дискусійні моменти, які, однак, носять рекомендаційний характер і не знижують її загальної наукової та практичної цінності.

1. У першому розділі автором проведено ґрунтовний аналіз еволюції консалтингових послуг та обґрунтовано структуру консалтингових послуг. Проте, можна було б глибше розкрити структуру ринку консалтингових послуг враховуючи окремі сучасні та функціонально важливі напрями консалтингових

послуг. На нашу думку, у вихідній структурі бракує юридичного, інвестиційного, податкового, логістичного, антикризового та консалтингу у сфері ризиків. Особливо для теми «Державна економічна політика формування та розвитку ринку консалтингових послуг» доцільно окремо виділити антикризовий консалтинг, оскільки саме він може включати новий актуальний для України сегмент, який виділяє автор дисертації – консалтингові послуги зі супроводу релокації та адаптації бізнесу.

2. На рис. 1.5 автором розкрито взаємозв'язок характерних рис сучасного ринку консалтингових послуг, де визначальними виокремлено інтелектуальний, цифровий та індивідуалізований складники, які характеризують здатність консалтингової послуги створювати цінність для суб'єкта підприємництва. На нашу думку, запропонована структура потребує додаткової аргументації щодо її достатності, оскільки формування цінності консалтингової послуги може також визначатися її результативною складовою. Більш детальне обґрунтування характерних рис сучасного ринку консалтингових послуг є важливим для оцінювання практичного ефекту від використання консалтингових рекомендацій у діяльності суб'єкта підприємництва та посилило б наукову аргументованість відповідного положення наукового дослідження.

3. У табл. 2.7 розкрито функціональну характеристику надбудов адаптивного механізму державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг. Поряд з основним змістом, інструментами державної економічної політики, суб'єктами реалізації та очікуваними економічними результатами доцільним було б передбачити показники моніторингу результативності та механізми зворотного зв'язку і коригування управлінських рішень. Це дало б змогу більш повно відобразити адаптивну природу запропонованого механізму державного забезпечення формування та розвитку ринку консалтингових послуг.

4. При вивченні зарубіжного досвіду державної політики сприяння розвитку консалтингових послуг та його адаптації в Україні (п. 3.3 дисертації) автором структуровано напрями адаптації зарубіжного досвіду державної політики розвитку консалтингових послуг в Україні. Разом з тим, на наш погляд, в роботі бракує більш детального опису інструментів реалізації запропонованих підходів та напрямів.

Проте, варто зауважити, що всі вказані зауваження носять рекомендаційний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, виконаної Місяйлом Василем Михайловичем.

**Висновок про відповідність дисертації
вимогам Міністерства освіти і науки України**

Дисертація Місяйла Василя Михайловича є завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій викладено та обґрунтовано авторський підхід щодо обґрунтування теоретико-методичних засад та стратегічних напрямів державної економічної політики формування та розвитку ринку консалтингових послуг.

Наукові результати, що містяться у дисертаційній роботі, повністю відповідають спеціальності 051 «Економіка», за якою робота подана до захисту. Наукова значимість результатів є безсумнівною та достатньою для визнання завершеності дослідження за всіма кваліфікаційними ознаками.

За змістом, структурою, обсягом та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що Місяйло Василь Михайлович, автор дисертаційної роботи на тему «Державна економічна політика формування та розвитку ринку консалтингових послуг» заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
та бізнес-адміністрування
Національного аерокосмічного університету
«Харківський авіаційний інститут»

msf

Марина ТАТАР

Гончарова

[Signature]